

Lietuvos Respublikos Prezidentūros kanceliarijai

Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai

Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkei

Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijai

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos kanceliarijai

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos kanceliarijai

Lietuvos Respublikos Seimo Sveikatos reikalų komitetui

Lietuvos Respublikos Seimo Narkomanijos ir alkoholio prevencijos komisijai

REZOLIUCIJA DĖL VALSTYBĖS ALKOHOLIO KONTROLĖS POLITIKOS

LiJOT Asamblėja Nr. 54, 2021 m. spalio 23–24 d.

Klaipėda

Lietuvos jaunimo organizacijų taryba (toliau – LiJOT), didžiausia skėtinė jaunimo organizacijų sąjunga Lietuvoje, vienijanti 70 nacionalinių jaunimo, su jaunimu dirbančių organizacijų ir savivaldybės jaunimo organizacijų tarybų, reiškia susirūpinimą dėl išlikusio vis dar aukšto alkoholio vartojimo ir iniciatyvų keisti alkoholio prevencijos politiką Lietuvoje. LiJOT teigimu, būtina atšaukti neveikiančius įstatymus, pasitikėti jaunais žmonėmis bei sukurti aplinką, kurioje mažės šešėlis, o valstybė surinks daugiau pajamų.

2019 metais Lietuvos laisvos rinkos instituto (LLRI) atlikto tyrimo duomenimis, šios 2017 metais priimtos alkoholio kontrolės įstatymo pataisos lėmė tai, kad išaugo šešėlis stipriųjų gėrimų rinkoje ir tai sudarė kone penktadalį rinkos. Analizėje teigiama, kad 22 proc. stipriųjų gėrimų buvo nupirkti iš nesertifikuotų platintojų¹.

Tam, anot LLRI ekspertų, įtakos turi keli esminiai faktoriai – sumažėjęs prieinamumas ir išaugęs prekių akcizas. Tai lemia ne tik sumažėjusias įplaukas į valstybės biudžetą, bet ir

¹ Lietuvos laisvos rinkos institutas <<https://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/seseline-ekonomika-apie-penktadalis-suvartojamo-alkoholio-ir-cigareciu-nelegalus/lrinka>>, 2019, [Žiūrėta 2021-10-10]

formuojamą neigiamą tendenciją – kas ketvirtas apklausoje dalyvavęs gyventojas yra linkęs pateisinti nelegalią prekybą alkoholiu².

Atliktame tyrime pabrėžiama, kad 35 proc. apklaustų seniūnų, kurių seniūnijos yra periferijoje, žino, kur būtų galima įsigyti nelegalaus alkoholio. Jie priduria, kad „taškuose“ nėra pardavinėjamas tik iš užsienio atgabentas alkoholis, tačiau ir pačių pardavėjų gaminti gėrimai (pilstukas, naminė), kurie gali būti itin nuodingi ir kainuoti gyvybę³.

Tą patvirtina Kaune užfiksuota nelaimė pasiglemžusi bene dvidešimties žmonių gyvybes. Iš nelegalaus pardavėjo alkoholio surogatus pirkę gyventojai apsinuodijo ir mirė⁴.

Analizėje teigiama, kad 12 proc. apklaustųjų per pastaruosius metus yra pirkę alkoholinių gėrimų iš nelegaliai juos parduodančių pardavėjų. Tai reiškia, kad bene kiekvienas jų rizikuoja savo gyvybe pirkdamas nepatikrintą ir galimai mirtinai pavojingą gėrimą.

Minimą problemą patvirtina ir Muitinės departamento pateikti duomenys. Pastarosios institucijos atstovų teigimu, per 2020 metus muitinės darbuotojai teigia aptikę net 14,5 tonos nelegalių alkoholinių gėrimų. Palyginti su 2019 metais, skirtumas yra kone 6 kartai – tais metais Muitinės departamentas patikino aptikęs bandymų atvežti 2,5 tonų nelegalių alkoholinių gėrimų⁵.

Vilniaus universiteto mokslininkų atliktame tyrime, kuriame analizuojama Lietuvos alkoholio kontrolės politika ir 2017 metais priimtų įstatymų rezultatai, teigiama, kad draudimai nespėdžia alkoholizmo problemos. Tyrimo duomenys rodo, kad socialinis pasitikėjimas yra tas elementas, kuris, anot mokslininkų, galėtų spręsti alkoholio vartojimo problemą šalyje⁶.

Analizės duomenys rodo, kad stipriausiai Seime priimti alkoholio kontrolės pakeitimai paveikė jaunimą. Tiesa, jais buvo siekta mažinti alkoholio suvartojimą tarp jaunų žmonių, tačiau tyrime teigiama priešingai – per ketverius metus nuo 2016 metų alkoholio vartotojų iki 30 metų išaugo 11 proc. ir dabar siekia 21 proc. Tai reiškia, kad alkoholį vartojančių asmenų amžiaus mažėja,

² Ten pat

³ Ten pat

⁴ „Po medikų aliarmo teisėsauaga pradėjo tyrimą dėl alkoholio surogatų Kaune: apsinuodiję jau mirė 16 žmonių“, <<https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1470482/po-mediku-aliarmo-teisesauga-pradejo-tyrima-del-alkoholio-surogatu-kaune-apsinuodije-jau-mire-16-zmoniu>>, 2021, [Žiūrėta 2021-10-10]

⁵ „Alkoholio kontrabanda 2020-aisiais stipriai išaugo“, <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1367307/alkoholio-kontrabanda-2020-aisiais-stipriai-isaugo>>, 2021, [Žiūrėta 2021-10-10]

⁶ „VU tyrimas: alkoholio draudimai neveikia taip, kaip norėta, padidėjo alkoholį darbe vartojančiųjų skaičius“ <<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1199610/vu-tyrimas-alkoholio-draudimai-neveikia-taip-kaip-noreta-padidejo-alkoholi-darbe-vartojanciuju-skaicius>>, 2020, [Žiūrėta 2021-10-10]

priešingai negu buvo siekiama įgyvendinant dabar alkoholio kontrolės įstatyme numatytus ribojimus⁷.

Net 83 proc. tyrime dalyvavusių apklaustųjų pareiškė, kad 2017 metais priimtos įstatymo pataisos, kurios apribojo galimybę reklamuoti alkoholinius gėrimus bei sugriežtino įsigijimo tvarką, jiems įtakos nedaro. Verta atkreipti dėmesį, kad draudimas reklamuoti alkoholinius gėrimus netgi turi neigiamos įtakos rinkai ir skatina didesnę rinkoje įsitvirtinusių žaidėjų vaidmenį, kadangi sumažina platformas, kuriose nauji žaidėjai gali ateiti į rinką. Tai reiškia, kad alkoholinių gėrimų rinkoje yra mažinama konkurencija, kuri determinuoja aukštesnes kainas⁸.

Nemaža dalis apklaustųjų kritiškai vertina ir sprendimą didinti akcizą visiems alkoholiniams gėrimams. 32 proc. Vilniaus universiteto vykdytos apklausos respondentų patikino, kad nepalaikė sprendimo didinti akcizus. Skirtingi ekonomistai taip pat priduria, kad akcizai turi būti didinami atsižvelgiant į jų tikslą – surinkti mokesčių ir koreguoti susiformavusią vartojimo kultūrą, tad jie pabrėžia, kad akcizas turėtų būti didinamas stipriesiems ir spiritiniams alkoholiniams gėrimams taip kuriant paskatas vartoti jų substitutus – silpnesnius alkoholinius gėrimus⁹.

Tą patvirtina ir ekspertai, kurie remdamiesi apklausos rezultatais tvirtino, kad dabar taikomi akcizai alkoholiniams gėrimams nėra suderinami su gaunamomis pajamomis ir kaimyninių valstybių akcizų politika. Tai lemia, kad vis daugiau gyventojų renkasi keliones į artimiausias šalis – Latviją ir Lenkiją, kuriose alkoholis yra kur kas pigesnis. Reaguodamos į tokią Lietuvos politiką alkoholio kontrolės klausimu, šios valstybės savo pasienio su Lietuva punktuose įrengė parduotuves, kurios išskirtinai specializuojasi alkoholio pardavimuose. Apklausus pasienyje alkoholinius gėrimus perkančius žmones pastebima, kad kaimyninėse valstybėse alkoholis ir kur kas pigesnis¹⁰.

⁷ Ten pat

⁸ Ten pat

⁹ „Akcizų didinimas – skatinimas vartoti stipresnį alkoholį ir tradicinį tabaką?“, <<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/akcizu-didinimas-skatinimas-vartoti-stipresni-alkoholi-ir-tradicini-tabaka/222819/>>, 2021, [Žiūrėta 2021-10-10]

¹⁰ „Alkoholio lietuviai vis dar vyksta pirkti pas kaimynus: kainos nuo kelių iki keliolikos eurų mažesnės“,

<<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1503533/alkoholio-lietuviai-vis-dar-vyksta-pirkti-pas-kaimynus-kainos-nuo-keliu-iki-keliolikos-euru-mazesnes>>, 2021, [Žiūrėta 2021-10-10]

Tam pagrindą suteikia ir apklausos duomenys, kur patvirtinama, kad kone kas 10 alkoholinio gėrimo butelis į Lietuvą patenka iš Latvijos arba Estijos. Vilniaus universiteto ekspertų atliktoje apklausoje teigiama, kad ne Lietuvoje yra nuperkama net 11 proc. alaus¹¹.

Palyginti su kitomis Europos Sąjungos (ES) valstybėmis, Lietuvoje akcizai alkoholiniams gėrimams yra ypač aukšti. Pavyzdžiui, vynui iki 8,5 proc. stiprumo yra taikomas 78 centų akcizas už litrą, o 2023 ir 2024 metais, planuojama, kad jis išaugs iki atitinkamai 93 centų ir 1,09 euro. Tuo tarpu didelėje dalyje ES valstybių, išskyrus Skandinavijos valstybes, kurių gyventojai standartiškai gauna kur kas aukštesnes pajamas, nėra taikomo jokio akcizo vynui¹².

Atliktas tyrimas kalba ir apie tai, kad dabartinė alkoholio kontrolės politika darė menką įtaką vartojimo kultūrai ir įpročiams. Reguliariai alkoholinius gėrimus vartojančių asmenų grupėje keisti savo įpročius bandė mažuma.

Verta atkreipti dėmesį ir į valstybės politiką, kuri yra orientuota į jauną žmogų. 2015 m. Seimui nusprendus grąžinti šaukimą į nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą, 18 metų žmonėms sukurta prievolė ginti Tėvynę ginklu. Tokio amžiaus žmonės turi įgiję civilinį teisingumą ir veiksnumą, pavyzdžiui, gali sudaryti santuoką, vadovauti juridiniam asmeniui, pasinaudoti aktyviaja ir pasyviaja rinkimų teise, tačiau neleidžiama įsigyti alkoholio. LiJOT įsitikinimu, toks traktavimas rodo, kad politikai nepasitiki jauno žmogaus sąmoningumu.

Atsižvelgę į aukščiau išdėstytus argumentus, LiJOT siūlo:

- Pakeisti prekybos laiko ribojimus alkoholiniams gėrimams ir leisti visomis savaitės dienomis prekiauti alkoholiniais gėrimais nuo 10 valandos iki 20 valandos;
- Leisti įsigyti, vartoti ir turėti alkoholinius gėrimus asmenims nuo 18 metų amžiaus;
- Alkoholio gamintojams leisti skleisti informaciją apie produktus viešojoje erdvėje;
- Peržiūrėti alkoholiniams gėrimams taikomus akcizo mokesčius su siekiu formuoti alkoholio vartojimo kultūrą ir keisti įpročius.

Prezidentas

Lukas Kornelijus Vaičiakas

¹¹ „VU tyrimas: alkoholio draudimai neveikia taip, kaip norėta, padidėjo alkoholių darbe vartojančiųjų skaičius“

<<https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1199610/vu-tyrimas-alkoholio-draudimai-neveikia-taip-kaip-noreta-padidejo-alkoholi-darbe-vartojanciuju-skaicius>>, 2020, [žiūrėta 2021-10-10]

¹² Ten pat